

40. Lipowicz I. Tradycje i przyszłość samorządu terytorialnego w świetle nauki prawa administracyjnego / I. Lipowicz // Między tradycją a przyszłością w nauce prawa administracyjnego / pod red. Jerzego Supermata. – Wrocław, 2008. – S. 427–438.
41. Łutck w świetle cyfr i faktów na rok 1926. – Łutck, 1925. – 224 s.
42. Mędrzecki W. Województwo wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych / Włodzimerz Mędrzecki. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1988. – 203 s.
43. Życie Wołynia. – 1924. – № 22. – S. 10.

Малеончук Галина. Нормативно-правовые основы функционирования органов власти и городского самоуправления в Луцке в 1919–1939 гг. В статье проанализированы этапы становления польских органов власти и самоуправления в Луцке межвоенного периода. Рассмотрены нормативно-правовые основы их функционирования, в основе которых декрет Начальника государства о городском самоуправлении 1919 г., постановление Совета министров о частичном изменении устройства территориального самоуправления 1933 г., распоряжение Генерального комиссара восточных земель и городских правил и инструкций. Освещены организационные основы создания, состав и структура, сфера деятельности городского совета и магистрата, которые были органами городского самоуправления в Луцке в течении 1919–1939 гг. Городской совет выполнял распорядительные функции, магистрат – исполнительные. Рассмотрены особенности их подчинения органам государственной власти. Властью, которая контролировала деятельность городского совета и магистрата, были в разные периоды комиссары, уездный староста и воевода. Прослежена трансформация городского самоуправления от влиятельных институтов к вспомогательному органу управления городом при польских структурах власти.

Ключевые слова: Вторая Речь Посполитая, власть, самоуправление, Луцк, городской совет, магистрат.

Maleonchuk Halyna. Legal Principles of Functioning the Authorities and Self-Government in Lutsk in 1919–1939. The article analyzes the stages of development and regulatory legal bases of functioning of Polish authorities and self-government in Lutsk in the interwar period. The author characterizes the legal fundamentals of their functioning, based on the decree of the Head of State about self-government in 1919, the decision of the Council of Ministers about a partial change of system of self-government in 1933 and orders of the Commissioner the eastern lands and city rules and regulations. The article outlines the organizational principles of the creation, composition and structure, and the scope of activities of city council and magistrate, which were self-government in Lutsk during 1919–1939. City Council performed regulatory functions, magistrate – executive. The Supervisory authority, which regulates the city council and magistrate were in different periods commissioners, district elder and voivode. The Author traces the transformation of the city self-government from the influential institutions to complementary to Polish government circles.

Key words: Second Polish Commonwealth, government, self-government, Lutsk, city council, magistrate.

Стаття надійшла до редколегії
22.04.2013 р.

УДК 930.9(477.82):943.8.081

Юрій Крамар

Політика «волинського регіоналізму»: еволюція проблеми (1921–1939 рр.)

На підставі аналізу архівних матеріалів досліджено регіональні особливості процесу інтеграції Західної Волині до складу Другої Речі Посполитої. З'ясовано, що політика так званого «волинського регіоналізму», яка проводилась у 1920–1930-х рр. була однією зі спроб розв'язання українського питання в Польщі. Показано форми та методи державної політики Польщі на території Волинського воєводства, зміни в підходах польських урядових сил до української проблеми на регіональному рівні.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, Волинь, міжнаціональні відносини, регіональна політика, національна асиміляція, державна асиміляція.

Постановка наукової проблеми та її значення. У комплексі проблем українсько-польських відносин міжвоєнної доби важливим є вивчення політики Другої Речі Посполитої щодо українців,

© Крамар Ю., 2013

котрі проживали на її східних теренах. Методи і форми вирішення «українського питання» у Східній Галичині, на Волині, Холмщині чи Підляшші були різними і залежали від рівня національної свідомості, етноконфесійної структури населення того чи іншого краю. Відповідно до цього польський уряд визначав основні напрями регіональної політики, а також темпи інтеграції українських земель до складу Другої Речі Посполитої.

В опублікованих донині працях зазначена проблема висвітлюється як другорядна на загальному тлі розвитку українського питання у міжвоєнній Польщі, а особливості волинського чи галицького регіоналізму взагалі не були предметом наукових студій. Серед робіт, присвячених аналізу окремих аспектів польської державної політики на Волині у міжвоєнний період, слід виділити дослідження В. Менджецького [16; 17], Я. Кенсіка [11], А. Хойновського [10], М. Папежинської-Турек [18], Р. Тожецького [20].

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати особливості державної політики Польщі на території Західної Волині в галузі міжнаціональних відносин, показати зміни в підходах польських урядових сил до розв'язання «українського питання» на регіональному рівні.

Волинь серед східних воєводств Другої Речі Посполитої відзначалася особливою специфікою укладу політичних, економічних, національних і міжконфесійних стосунків. На початку 1920-х рр. тут проживали представники близько 34 націй і народностей [20, sygn. mikrof. 1800/1]. Переважну більшість населення воєводства, за даними перепису 1921 р., становили українці. З-поміж 1 437 907 мешканців Волині їх налічувалось 983 596 осіб, або 68 % усіх жителів. Другою за чисельністю національною групою були поляки (240 922 осіб, або 16,7 % жителів) [19, с. 62]. Таким чином, визначальною в укладі національних стосунків на Волині була позиція українців щодо поляків як до нації державної.

Тим часом політика національної асиміляції, яку на початку 1920-х рр. проводив правлячий табір народової демократії, призвела до загострення польсько-українських стосунків. Населення Волині було налаштоване вороже до нової влади, вважаючи її окупаційною і тимчасовою [1, арк. 15–25]. Ця обставина не була випадковою. Вона стала природною реакцією українців на політику влади, яка проводилася в перші роки існування Польської держави. Неприязне ставлення місцевого населення до поляків і польської державності було помітною перешкодою на шляху реалізації завдання, яке ставив уряд щодо Волині, – повної інтеграції цієї території до складу Речі Посполитої.

Ставало зрозумілим, що політика національної асиміляції зазнала невдачі. Це змушені були визнати і самі поляки. У 1922 р. волинський воєвода Тадеуш Двораковський констатував, що «полонізаційна політика на терені Волині не має жодних шансів [...], оскільки маємо проти себе 80 відсотків русинів (українців. – Ю. К.)» [2, арк. 38]. Ситуація потребувала від місцевої адміністрації вироблення таких методів адміністрування, які б сприяли пом'якшенню українсько-польських суперечностей.

Саме цій проблемі було присвячено зібрання повітових старост, яке відбулося 18–20 січня 1923 р. в Луцьку під головуванням виконувача обов'язків воєводи Тадеуша Двораковського. Обговорення політичної ситуації в краї, за словами воєводи, мало відбуватися в контексті аналізу стану адміністрування задля того, аби «східні кресли ґрунтовно було включено до Речі Посполитої» [3, арк. 1]. Більшість повітових старост у своїх виступах стверджували про те, що український національний рух на Волині існує і є значною загрозою для польських національних інтересів. «Рух українців, – стверджував любомльський староста, – було започатковано православним духовенством і українським учительством, яке перебуває під впливом діячів зі Східної Малопольщі (тобто Галичини. – Ю. К.)» [3, арк. 1]. Дубенський староста констатував надто «швидкі темпи полонізації українців, що дало зворотний до бажаного результат – створило поле для української агітації» [3, арк. 6].

На з'їзді розроблено певні рекомендації, яких мали дотримуватися воєводська та повітові адміністрації, аби втримати політичну ситуацію в регіоні під своїм контролем. Основний вектор політики місцевої влади визначив воєвода Т. Двораковський. Він зауважив, що на Волині національний рух існує в трьох основних формах: російській, українській та русинській («тутешній»). Таку ситуацію воєвода пропонував використати у своїх інтересах, через поглиблення антагонізмів між різними національними групами і застосування політики сприяння найслабшій із них, зокрема росіянам. Для цього, на його думку, слід створити польсько-російську, польсько-українську і польсько-русинську проблеми [3, арк. 12]. Так уперше було окреслено деякі аспекти політики волинського регіоналізму, що її реалізовуватиме воєводська адміністрація упродовж усього міжвоєнного періоду.

Намічені польською владою заходи не пом'якшили польсько-української конфронтації на Волині. На ґрунті загального невдоволення тут поступово виростав сильний український рух, який мав

чітко виражений антипольський характер. Це яскраво підтвердили парламентські вибори 1922 р. Тоді українські політичні сили отримали на Волині повну перемогу.

Після травневого перевороту 1926 р. і приходу до влади прихильників Ю. Пілсудського урядові кола Польщі закликали до гнучкішої політики в національному питанні. Пропонований варіант розв'язання української проблеми робив поворот у бік державної асиміляції при збереженні кінцевої мети – національної асиміляції української меншини. Він передбачав толерантнішу мовну й релігійну політику, допущення українців на окремі посади в органи державного управління, задоволення нагальних економічних потреб українського населення. На думку пілсудчиків, це дало б змогу прив'язати українців до платформи польської державності, сприяло б їх відверненню від боротьби за національне визволення [13, с. 157].

Характерно, що політика державної асиміляції враховувала відмінність етнополітичних умов різних регіонів, населених українцями. Це дає підставу стверджувати, що поляки заперечували інтегральність української національної спільноти, намагалися й надалі поглиблювати регіональні особливості територій, де проживало українське населення.

Уособленням нового підходу уряду до проблеми міжнаціональних стосунків загалом і до українського питання зокрема стало призначення на посаду волинського воєводи у вересні 1926 р. Владислава Меха. На нього покладалося завдання впровадження «нової» урядової політики на Волині.

У період адміністрування воєводи В. Мех було започатковано роботу т. зв. Волинського воєводського регіонального комітету. Такі комітети за ініціативи уряду створювалися в кількох воєводствах. Відповідно до статуту воєводського регіонального комітету (далі: ВРК. – *Ю. К.*) очолював його воєвода, а членами були вищі чиновники воєводської адміністрації, представники місцевої громадськості [6, арк. 2].

В урядовому розпорядженні у справі організації воєводських регіональних комітетів їх основне завдання визначалося в тому, щоб скласти вичерпну характеристику конкретного воєводства як регіональної адміністративної одиниці [7, арк. 1]. Насправді діяльність комітетів виходила далеко за межі тих функцій, які визначав статут ВРК. Ішлося про зміцнення політичних позицій «санації» в регіонах, а особливо на східних теренах Речі Посполитої напередодні парламентських виборів 1928 р.

Перше засідання Волинського регіонального комітету відбулося 10 вересня 1927 р. Присутній на ньому голова кабінету прем'єра Г. Юзевський окреслив завдання місцевого комітету, яке мало полягати в «детальному опрацюванні основних проблем польської політики на Волині та визначенні підходів до розв'язання найбільш актуальних політичних, економічних і культурних потреб цього краю» [8, арк. 25]. Г. Юзевський представив склад Волинського регіонального комітету, до якого увійшли воєвода В. Мех, віце-воєвода К. Гінтовт-Дзевальтовський, куратор Волинського шкільного округу К. Шеляговський і візитатор Кременецького ліцею Ю. Понятовський.

Волинський регіональний комітет був одним із перших подібних інституцій, створених незабаром майже в усіх воєводствах Речі Посполитої. Це надавало йому особливого значення і свідчило про ту роль, яка відводилася воєводству в реалізації нової концепції національної політики, опрацьованої «санацією» після травневого перевороту.

Утім політика, яку від 1926 р. проводив на Волині перший «санаційний» воєвода В. Мех, не давала очікуваних зрушень у польсько-українських взаєминах. До того ж улітку 1927 р. загострився конфлікт воєводи з військовими – керівництвом Округу Корпусу II (далі: ОК II) в Любліні, якому підлягало Волинське воєводство. Останнє закидало місцевій адміністрації політичну пасивність, відсутність реальної політики у напрямі консолідації поляків на Волині. За цих обставин у червні 1928 р. В. Мех пішов із посади волинського воєводи. 30 червня цього ж року на засіданні Кабінету міністрів новим главою польської адміністрації Волині було призначено Генріка Юзевського, який перебував на цій посаді до 1938 р. Він належав до когорти «санаційних політиків», і його призначення на Волинь мало започаткувати «новий підхід» до вирішення української проблеми на регіональному рівні.

Перші намітки своєї «волинської програми» Г. Юзевський виголосив на з'їзді послів і сенаторів Волині з проурядового Безпартійного блоку співпраці з урядом, що відбувся 20 серпня 1928 р. у Луцьку. Темою промови воєводи була приналежність Волині до Речі Посполитої в її історичному аспекті та перспективи майбутнього польсько-українського зближення в регіоні. Г. Юзевський заявив, що саме на Волині має бути вирішена проблема «братнього співжиття» польського й українського

народів [14, арк. 2]. При цьому воєвода підкреслював специфіку відносин між поляками й українцями в європейській історії, в основі яких, на його думку, лежало «взаємне проникнення культур обох народів». Незважаючи на те, що Г. Юзевський окреслив лише загальні аспекти своєї «волинської програми», його виступ став своєрідною політичною декларацією нової польської адміністрації.

Політика «польсько-українського зближення» на Волині, що її запропонував воєвода Г. Юзевський, мала зняти польсько-українські суперечності і стати символом співжиття обох народів у межах польської держави. При цьому воєвода не виключав у майбутньому можливості розширення «волинського експерименту» на всю територію «східних кресів». Цим терміном воєвода окреслював регіон, який охоплював чотири східні воєводства Речі Посполитої: Віленське, Новогрудське, Поліське і Волинське, а також частину Білостоцького воєводства [9, арк. 13].

Керівники саме цих воєводств зібралися на початку грудня 1929 р. в Луцьку на нараду, що її зініціював Г. Юзевський. На ній волинський воєвода виступив із доповіддю, у якій представив тези «волинської програми». Головним завданням польської політики на Волині Г. Юзевський визначив державну асиміляцію краю і «глибоке органічне поєднання його населення з Річчю Посполитою» [9, арк. 2].

Далі волинський воєвода окреслив методи реалізації своїх планів. На думку Г. Юзевського, національне самовизначення українців Волині було фактом незаперечним. У такій ситуації воєвода намагався надати українському рухові пропольських тенденцій, аби сформувані серед місцевого населення почуття приналежності до Польської держави та польського народу. Стратегічна мета його задуму полягала в тому, аби через політичну асиміляцію українського населення Волині добитися найтіснішої інтеграції цього регіону з Річчю Посполитою.

Для досягнення цієї мети програма Г. Юзевського передбачала цілу низку заходів, реалізація яких мала радикально змінити характер польсько-українських взаємин на Волині. Їх суть полягала у співпраці представників обох національностей в усіх галузях політичного, економічного, культурно-освітнього життя.

Важливим елементом «волинської політики», що її запропонував Г. Юзевський, була концепція відмежування Волині від політичних впливів Східної Галичини. «Обставиною, яку слід брати до уваги передусім, – зауважував він, – було безпосереднє сусідство Волині зі Східною Галичиною, зі світом іншим, ніж Волинь, але також польсько-українським. Там панував інший уклад, австрійські традиції і войовничий польський і український націоналізм» [23, арк. 73]. Галицький рух мав яскраво виражене незалежницьке спрямування, і воєвода вважав, що будь-які контакти волинських і галицьких українців були б дуже небезпечні для Волині. Так народжувалася доктрина «сокальського кордону», яка незабаром стала визначальним фактором в укладі польсько-українських відносин на східних теренах Речі Посполитої у міжвоєнний період.

У політичному сенсі існування «сокальського кордону» зумовлювалося політикою регіоналізму, яку проводили санаційні уряди щодо українців у Польщі. Тому колишній австро-російський державний кордон (так званий сокальський кордон) поступово перетворився із територіального в політико-адміністративний.

У вересні 1931 р. волинський воєвода розробив секретний документ, який він подав міністру внутрішніх справ Польщі. У ньому, зокрема, містилися конкретні пропозиції щодо тактики поступового відмежування північно-східних земель від галицьких воєводств. «Нинішня політична ситуація на Волині, – зазначав Г. Юзевський, – з огляду на сусідство зі Східною Малополющею (Східною Галичиною. – *Ю. К.*) зобов'язує до здійснення певних кроків, які б, з одного боку, запобігли поширенню терористичних виступів, а з другого – підкреслили б політичну окремішність Волині» [4, арк. 3]. На думку воєводи, ізоляція Волині від Східної Галичини унеможливила б будь-яку пропагандистську діяльність галицьких політиків на терені воєводства, доставку партійної літератури, приїзди кур'єрів й одночасно привела б до розриву організаційних зв'язків місцевих партійних осередків із львівськими центральними органами.

Далі воєвода окреслив конкретний план заходів, згідно з яким ізоляційна лінія мала охопити сім повітів воєводства: Любомльський, Володимирський, Горохівський, Дубнівський, Кременецький, Луцький і Рівненський. Г. Юзевський переконував міністра внутрішніх справ у тому, що цю акцію не можуть проводити офіційні чинники. Її виконання покладалося на цілком законспіровану групу людей, яка б на терені кожного із зазначених повітів збирала інформацію про діяльність місцевих партійних осередків, повідомляла відповідні органи про заплановані ними акції – збори, віча, демон-

страції, аби в такий спосіб не допустити їх проведення. При цьому Г. Юзевський рекомендував місцевим засобам масової інформації широко висвітлювати будь-які прояви цієї акції, щоб це створювало враження «самостійних виступів населення» [4, арк. 31].

Очевидно, пропозиції Г. Юзевського щодо тактики поступової ізоляції Волині від Галичини отримали схвалення в Міністерстві внутрішніх справ, оскільки вже на початку 1930-х рр. волинська адміністрація розпочала активну реалізацію цієї програми. Тоді репресій зазнали ті українські політичні партії та організації, осередки яких перебували в Галичині. Конкуренцію їм мала скласти регіональна проурядова партія – Волинське українське об'єднання (далі: ВУО), а також культурно-освітні організації, що створювались під опікою місцевої влади («Просвітянські хати», «Рідні хати», Народні хори ВУО).

Утім у середині 1930-х рр. політичну концепцію волинського воєводи щораз більше критикують і в українському, й особливо в польському політичному таборі. Після смерті Ю. Пілсудського в 1935 р. в національній політиці «санації» відбувся різкий поворот управо. Зростання ролі військових у суспільно-політичному житті держави, пропаганда політичними організаціями пілсудчиків нових форм польського тоталітаризму спричинили популяризацію в Польщі націоналістичних ідей, посилювали радикальні концепції розв'язання українського питання. У датованій липнем 1936 р. доповідній записці командувача Округу Корпусу II в Любліні генерала М. Сморовінського на ім'я міністра справедливості В. Грабовського, підкреслювалося, що асиміляційна програма Г. Юзевського, яка реалізовувалася в межах політики польсько-української співпраці, призвела до зменшення польської присутності на Волині. Наслідком дев'ятирічного «волинського експерименту», як стверджувалося в документі, стало перетворення Волині в «домен комунізму і воєвничого українського націоналізму» [21, с. 199].

Наприкінці 1937-го – на початку 1938 р. керівництво ОК II у Любліні розробило ще один документ під назвою «Характеристика Округу Корпусу II – з погляду на його безпеку» [12, с. 184]. Зміст основних положень цього документа (припинення українізації православної церкви, колонізація шкільництва, ліквідація всіх українських організацій на терені воєводства, надання землі лише польським осадникам) однозначно дає підстави охарактеризувати його як програму колонізації Волині.

Цілком зрозуміло, що за цих умов відставка Г. Юзевського була лише питанням часу. Врешті у квітні 1938 р. він був усунутий із посади волинського воєводи й отримав нове призначення у Лодзі.

Невдовзі після відставки Г. Юзевський підготував доповідну записку «Щодо основних напрямів польської державної політики на Волині», у якій колишній воєвода виклав своє бачення розвитку ситуації на терені воєводства на найближчу перспективу [15, с. 1–30]. Велику стурбованість воєводи викликав факт утручання військових у справи міжнаціональних і міжконфесійних відносин на Волині. Г. Юзевський указував на недопустимість втягування війська в політичну боротьбу, оскільки це підірвало авторитет державної влади в очах громадян і анархізувало суспільство. На думку воєводи, політика зміцнення польської присутності на Волині, яку наприкінці 1930-х рр. започаткували військові, у недалекому майбутньому може обернутися непередбачуваними для держави наслідками. Терор щодо православного населення, тенденція до повної колонізації українського шкільництва, звільнення української інтелігенції зі своїх посад – ці починання нової воєводської адміністрації на Волині, на переконання Г. Юзевського, невдовзі призведуть до «вкрай небажаних і небезпечних» для поляків змін в укладі політичних відносин на східних теренах Речі Посполитої [15, с. 18–19]. Драматичний розвиток польсько-українських відносин на Волині в роки Другої світової війни, на жаль, підтвердив правильність багатьох передбачень урядовця.

Після відставки Г. Юзевського нова волинська адміністрація на чолі з О. Гауке-Новаком своїм головним завданням проголосила «прискорення процесу колонізації воєводства» [5, арк. 6]. Про це було заявлено в опрацьованій нею і затвердженій Міністерством внутрішніх справ Польщі в лютому 1939 р. новій «Програмі державної політики Польщі на Волині». У ній запропоновано переглянути стратегію вирішення українського питання, зокрема в частині використання термінів «українець»/«український». Ці слова, на переконання авторів програми, стали символами сепаратистського руху, ворожого Польщі, який прагне до розбудови України на «споконвічно польських землях». Тому слід уникати вживання назви «українець», а натомість поступово впроваджувати термін «русин»/«русинський». Як найбільш оптимальний варіант для окреслення національної приналежності місцевих українців пропонувалося використовувати назву «волиняк» для підкреслення їх регіональної окремішності.

Програма зміцнення польської присутності на Волині, реалізацію якої розпочинала нова адміністрація на чолі з воєводою О. Гауке-Новаком, стала логічним завершенням поглядів діячів «санації» на українську проблему: від нереалізованої федералістської концепції державної асиміляції до інкорпоративного плану націонал-демократів.

Висновки. Отже, польська урядова політика на Волині упродовж міжвоєнного періоду зазнавала істотних коригувань під впливом боротьби політичних течій у самій державі та поступового зростання українського національного руху на північно-східних землях Другої Речі Посполитої. У 1920–1930-х рр. польський уряд опрацював кілька державних програм у сфері міжнаціональних відносин, реалізація яких покладалася на місцеву воєводську адміністрацію. Політика національної асиміляції українського населення, що її проводили націонал-демократи в середині 1920-х рр., показала свою безперспективність. Діяльність «санаційного» воєводи Г. Юзевського теж не принесла очікуваного врегулювання українсько-польських взаємин, а подекуди їх навіть загострила. Відставка Г. Юзевського з посади волинського воєводи остаточно засвідчила невдачу політики «волинського регіоналізму» й означала кінець ліберального курсу в національній політиці міжвоєнної Польщі.

Насамкінець зауважимо, що подальше вивчення й узагальнення зазначених проблем на регіональному рівні створює широкі можливості для порівняння концепції «українського регіоналізму» з аналогічною урядовою політикою Польщі щодо інших представників недержавної нації (чехів і німців – на західних землях держави, білорусів і литовців – на північному сході країни).

Джерела та література

1. Державний архів Волинської області (Держархів Волинської обл.), ф. 1, оп. 2, спр. 1082.
2. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 1, спр. 5658.
3. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 1, спр. 67.
4. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9а, спр. 698.
5. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9, спр. 4634
6. Archiwum Akt Nowych, Prezydium Rady Ministrów (далі: AAN, PRM), rektyfikat (далі: rkt.) 56, t. 3.
7. AAN, PRM, rkt. 56, t. 1.
8. AAN, PRM, rkt. 56, t. 8.
9. AAN, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Urząd Wojewódzki Wołyński (далі: AAN, MSW, UWW), sygn. 277/I-1, poz. 4.
10. Chojnowski A. Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939 / A. Chojnowski. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1979. – 262 s.
11. Kęsik J. «Kordon sokalski»: problemy pogranicza galicyjsko-wołyńskiego w latach 1921–1939 / Jan Kęsik // Acta Universitatis Wratislaviensis. – 1993. – № 11, t. 51 : Studia z dziejów prowincji galicyjskiej / red. A. Galos. – S. 127–151.
12. Kęsik J. Dokumenty w sprawie polityki narodowościowej władz polskich na kresach wschodnich w latach 1937–1939 / J. Kęsik // Dzieje Najnowsze. – 1992. – Z. 1–2. – S. 180–194.
13. Madajczyk Cz. Dokumenty w sprawie polityki narodowościowej władz polskich po przewrocie majowym / Cz. Madajczyk // Dzieje Najnowsze. – 1972. – Z. 3. – S. 136–159.
14. Materiały dotyczące województwa Wołyńskiego w latach 1926–1938 // Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Dział Rękopisów (далі: BUW, DR), № акс. 431.
15. Memoriał H. Józewskiego w sprawie kierunku polskiej polityki państwowej na Wołyniu. 1938 r. // BUW, DR, № акс. 1549.
16. Mędrzecki W. Inteligencja polska na Wołyniu w okresie międzywojennym / W. Mędrzecki. – Warszawa : Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN, 2005. – 331 s.
17. Mędrzecki W. Województwo Wołyńskie. 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych / W. Mędrzecki. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1988. – 203 s.
18. Papierzyńska-Turek M. Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922–1926 / M. Papierzyńska-Turek. – Kraków : Wydawnictwo literackie, 1979. – 389 s.
19. Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo Wołyńskie. – Warszawa : Nakładem Głównego urzędu statystycznego, 1926. – T. XXIII.
20. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929 / Ryszard Torzecki. – Kraków : Wyd. Literackie, 1989. – 465 s.
21. Wołyń – dokumenty CAW // Przegląd Wschodni. – 1997. – T. 4. – Z. 1. – S. 183–209.

22. Województwo Wołyńskie. Referat specjalny. – Warszawa, Luty 1936 // AAN, MSW, UWW, sygn. mikrof. 1800/1.
23. Józewski H. Zamiast pamiętnika / H. Józewski // Zeszyty Historyczne. – 1982. – Z. 60.

Крамар Юрий. Политика «волынського регионалізма»: еволюція проблеми (1921–1939 гг.). На основе анализа архивных материалов исследуются региональные особенности процесса интеграции Западной Волыни в состав Польской Республики. Установлено, что политика так называемого «волынського регионалізма», которая проводилась в 1920–1930-х гг., была одной из попыток решения украинского вопроса в Польше. Показаны изменения в подходах польского правительства к решению украинской проблемы на региональном уровне. Особое внимание уделяется характеристике «волынської політики» воеводы Г. Юзевського, его действий, направленных на политическую изоляцию Волыни от влияния Восточной Галиции. Исследование обозначенных проблем даст возможность глубже понять причины, которые привели к резкому обострению украинско-польских отношений накануне и в годы Второй мировой войны.

Ключевые слова: Польская Республика, Волынь, межнациональные отношения, региональная политика, национальная ассимиляция, государственная ассимиляция.

Kramar Yuriy. The Policy of «Volyn regionalism»: Evolution of the Problem (1921–1939). The present paper studies, on the basis of an analysis of archive documents, the regional particularities of the process of integration of western Volyn into the Second Polish Republic. It concludes that the policy of the so-called «Volyn regionalism», implemented in the years of 1920–1930, was one of the attempts to resolve the Ukrainian question in Poland. We show the changes that have occurred in the approach of the Polish government to solve this problem on the regional level and we draw a special attention to the governor G. Juzevski's «Volyn policy» during the period from 1928 to 1938. More precisely, we dwell on the forms and the methods of the political isolation of Volyn, intended to preserve it from the influences of the eastern Galicia (known in the context of the so-called Sokal border). Shedding light on all these problems led us to understand better the causes of exacerbating the Ukrainian-Polish conflict on the eve of the Second World War.

Key words: Second Polish Republic, Volyn, international relations, regional policy, national assimilation, state assimilation.

Стаття надійшла до редколегії
20.04.2013 р.

УДК 94 (477+438)«1918/1939»:327

Лена Бортник

Особливості організації розвідки Корпусу охорони прикордоння у Другій Речі Посполитій

У статті проаналізовано особливості формування розвідки Корпусу охорони прикордоння. Процес відбувався поетапно й залежав від багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників. Від середини 1930-х рр. розвідка КОП брала участь у мобілізаційних планах Другої Речі Посполитої, що значно підвищило її роль у процесі організації безпеки держави.

Ключові слова: Корпус охорони прикордоння, розвідка, II відділ Генерального штабу, Військо Польське, диверсійна діяльність, конфідент, агентура.

Постановка наукової проблеми та її значення. Охорона державного кордону є одним зі складників, які визначають параметри внутрішньої та зовнішньої безпеки держави. При цьому велику цінність мала інформація, адже досить часто володіння нею чи її повна відсутність впливали на реалізацію історичних подій світового значення. Саме можливість отримання, збір, фільтрація, аналіз відомостей, які здобувають різноманітними методами, є визначальним завданням розвідувальних служб. Те, що у структурі Корпусу охорони прикордоння була створена секретна служба такого роду, свідчить про високу ефективність його діяльності та відповідальність перед державою і її населенням за виконання функціональних завдань. Тому вивчення особливостей формування організації, методів діяльності розвідки КОП є досить актуальним науковим завданням, адже це